

El terme dels Hospitals (el Morell, Tarragonès) de l'Orde de Sant Joan de Jerusalem a finals del segle XVII

Pasqual ORTEGA

I. Introducció.

1. *El lloc.*

Amb aquest treball pretenem oferir algunes dades sobre el "terme dels Hospitals de Sant Joan", tal com se'l denomina al document, actual partida del municipi del Morell, comarca del Tarragonès.

En un principi aquell territori s'integrava dins del terme del Codony, del que se'n despregués, igual que d'altres nuclis i pobles futurs, a partir de l'impuls que l'arquebisbe Bernat Tort i el compte Ramon Berenguer IV donaren a la repoblació del Camp de Tarragona.¹ L'Orde de Sant Joan de Jerusalem ja senyorejava aquest territori el 1154, en virtut d'uns drets cedits per Ramon Amat,² i hi romandria fins a les darreries del règim senyorial. Per fi, l'any 1835 fou agregat al terme del Morell.³

Els Hospitals són situats a l'est del terme actual del Morell, entre el riu Francolí i l'antic Camí Reial de Montblanc a Tarragona, que constitueixen, respectivament, llurs límits oriental i occidental. A finals del segle XVII hi havia, com a mínim, les sèquies del «mig» i de «vilar de baro» que el travessaven, les quals, junt amb el riu, configuraven una rica agricultura de regadiu.

1. J.M. RECASENS I COMES, *La ciutat de Tarragona*, v. II, Barcelona, 1975; sobre el tema del Codony, localització, etc., pot veure's F. CORTIELLA I ODENA, *Notícies sobre el Codony*, «Universitas Tarraconensis (Facultat de Filosofia i Lletres, Divisió Geografia i Història)» IV (Tarragona, 1981-1982) pp. 145-158

2. E. FORT I COGUL, *El senyoriu de Santes Creus*, Barcelona, 1972, p. 351; citat per J.M. RECASENS I COMES, *El senyoriu del Morell, 1173-1835*, Tarragona, 1985, p. 27

3. Arxiu Diputació Provincial, Reg. 390: Rectificació de partidos judiciales, 4/vii/1835; citat per J.M. RECASENS, *El senyoriu...*, ob. cit., p. 29

És un lloc de petita extensió: 150 Ha., segons que diu l'historiador Recasens, o 146 3/4 jornals, és a dir, unes 90 Ha., segons que resulta de sumar la superfície de les parcel·les declarades al capbreu.⁴ La diferència entre ambdues dades és prou forta com per desentendre's, i, en certa manera, ens estranya. Si donem com a bona la xifra de l'historiador suara esmentat, hem de concloure que la diferència només pot venir de l'ocultació de parcel·les o d'errors en llur superfície declarada. La segona possibilitat, que crec molt probable per a d'altres casos, donades les precàries mesures existents, és massa exagerada, puix que es converteix quasi bé en una diferència d'1 jornal per parcel·la. De fet, però, això no tindria importància, ni seria un frau en el ple sentit de la paraula, perquè cada confessió porta ben especificats els seus límits respectius i, en especial, el cens a què està obligada, tema fàcilment mesurable i controlable; si una finca es divideix entre diversos emfiteutes, per la raó que sigui, cada declaració específica que el cens corresponent és una part d'aquell cens global, la qual cosa ens indica que no hi havia "forats" per aquesta banda, al menys pel que respecta als pagaments monetaris.

Hom tampoc no és massa partidari, en línies generals, d'acceptar les ocultacions de parcel·les com una tònica normal de comportament a les capbreuacions, sobretot quan es tracta de capbreus com el que analitzarem en el present treball, en què cada declaració porta la història de la parcel·la des del darrer procés de confessió d'obligacions.⁵ Malgrat tot, però, i donades les bases de partida acceptades com a bones -les 150 Ha.-, haurem de concloure que la diferència entre ambdues xifres provindrà, potser, mentre no es trobin altres elements que ho aclareixin millor, d'un seguit de parcel·les la superfície de les quals no ha estat ben declarada -sense que això afecti als ingressos senyoriais- i de diverses ocultacions de finques, la qual cosa sí que seria un frau a l'Orde de Sant Joan, senyor del lloc.^{5bis}

2. L'objectiu

En iniciar el present treball ens proposarem dos objectius que, sintèticament, podríem definir de la manera següent:

a) analitzar els components personals i l'estructura de la terra al terme dels Hospitals, i copsar els elements que ens ajudin a veure llur pa-

4. Per a la primera de les dades, vegeu J.M. RECASENS, *El senyoriu...*, ob. cit., p.31; per a la segona, vegeu més endavant, apartat 2.2

5. Aquestes frases i les del paràgraf anterior no han de fer pensar que no creiem en els intents paguesos de defensar-se dels seus senyors mitjançant els fraus, quan els era possible, però pensem que aquest comportament es produïa més aviat en torn als pagaments proporcionals dels fruits de la collita, tipus delme, tasca, etc.

5bis. Una tercera hipòtesi, potser encara més probable que les anteriors, però que no hem aconseguit de verificar amb certesa, seria que la moderna partida dels Hospitals s'hagués ampliat amb terres que el 1691, data del capbreu, no pertanyien a l'esmentat «terme»

per, si el tingueren, dins del redreç econòmic català del segle següent,⁶ i b) analitzar el marc senyorial dominant en el lloc, les obligacions i imposicions sobre els vassalls i el procés de reconeixement de drets dut a terme en el capbreu.⁷

3. *La font documental*

El treball està basat en les dades tretes de l'“Original cabbreu del terme dels Hospitals de Sant Joan”, conservat a l'Arxiu Històric Comarcal de Valls. No és un document extens, però sí força complet, com es podrà veure al llarg d'aquest estudi.⁸

Marc Ferriol, de Valls, actuà com a notari, i el Mg. Josep Llorens, doctor en drets, de Tarragona, fou jutge de la capbreuació. Per la seva banda, Antoni Domingo, clergue de Valls, rebia les confessions particulars en tant que procurador de l'honorable Josep Vinyes, «corredor de orella y adroguer», ciutadà de Barcelona, que era, al seu torn, procurador general de Fr. Nicolàs de Cotoner, cavaller de l'Orde de Sant Joan de Jerusalem i comanador de Celma i Vallmoll «y en dit nom senyor del terme dels Hospitals, del Camp i Arcabisbat de Tarragona».

El procés de la capbreuació s'inicià el 4 de setembre de 1691, un dia després d'haver fet la crida, i s'estendrà fins el 24 d'octubre. El 28 d'agost de 1697 se n'afegeix encara una declaració, que substituïa la possessió útil d'una persona per una altra en una parcel·la, degut a una sentència emesa poc abans de la Reial Audiència.

Hem efectuat un buidatge total del document, tot i resumint-lo en l'apèndix final; després hem sistematitzat les dades que ens interessaven en diversos quadres inclosos entre el text. El comentari directe d'aquests quadres i les consideracions que ens suggerien integren el cos del present treball.

II. Anàlisi del capbreu.

1. *Declarants*

Fixem-nos, abans de res, en els declarants del capbreu: n'hi ha un total de 37; al quadre núm. 1.A els hem separat segons el lloc d'habitatge i la professió, la qual cosa ens facilitarà els comentaris.

6. Aquest objectiu se situa dins de la tònica d'estudis del Departament d'Història Moderna de la Facultat d'Història de Tarragona, amb diversos treballs realitzats sobre la situació agrària dels nuclis del Camp de Tarragona en el tombant del segle XVII i principis del XVIII.

7. El present treball només reflecteix una part d'aquest objectiu; altres punts, com la comparació d'aquest capbreu i els que s'aplicaven a la batalla de Miravet, per exemple, queden reservats per a futurs estudis.

8. A.H.C.V., Secció Notaris, Marc Ferriol, any 1691, núm. 542. El capbreu només té 53 folis, numerats a l'anvers, un de portada i un altre d'índex de les declaracions incloses.

Quadre núm. 1.A.
 Declarants del capbreu segons el lloc d'habitatge i la professió

Lloc d'habitatge	Professió							Total segons el lloc d'habitatge
	Pagès	Teixidor de lli	Fuster	Dr. en drets	Dones	Sacerdot	No consta	
Alcover	1							1
La Granja	2							2
Mas (Cons.)							1	1
El Morell	9			1	1			11
Pobla Mafum.						1		1
La Selva	1							1
Tarragona	1			1				2
Valls			1					1
Vilallonga	13	1			3			17
Total segons la professió	27	1	1	2	4(a)	1(b)	1	37

- (a) La declarant del Morell i dues de Vilallonga són vídues; la tercera declarant d'aquest poble té el marit ausent (és soldat).
 (b) El sacerdot és rector de l'església del Codony i actua com a marmessor d'una vídua, el marit de la qual era de la Pobla de Mafumet.

Pel que fa a l'habitatge, els emfiteutes que posseeixen terres als Hospitals viuen principalment als pobles que l'envolten, amb especial predilecció, lògicament, pels dos que es troben més a la vora, el Morell i Vilallonga; entre els dos sumen 28 declarants, és a dir, el 75,7 % del total, les tres quartes parts. La Pobla de Mafumet, un altre poble de les rodalies, només compta amb un declarant, mentre que Perafort, el Rourell i els Garidells no en tenen cap.⁹ Els vuit emfiteutes restants es reparteixen entre La Granja, Tarragona -dos de cada lloc- i Alcover, Mas (del terme de Constantí), la Selva i Valls- un altre de cada poble.¹⁰

La gran majoria dels declarants -33- són homes i la resta, dones; entre els primers hi ha un sacerdot que actua com a marmessor d'una dona difunta. Per tal de disposar del major nombre possible d'oficis, donat que a les dones no les en atribueixen cap, hem elaborat un altre quadre -l'1.B- en què fem constar la professió dels homes, bé que difunts, absents o usufructuaris, única que es menciona en aquesta documentació.

9. Hi ha un emfiteuta del Rourell, però la seva possessió fou anulada el 1697 per una sentència de la Reial Audiència a favor de Pere Ribalta, pagès de Vilallonga, per la qual cosa no l'hem inclòs en aquests quadres; vegi's declaracions núms. 25 i 38 de l'apèndix

10. El declarant d'Alcover era nat a Puigdelí, però vivia a la primera d'aquestes viles

Quadre núm. 1.B.

Declarants del capbreu segons el lloc d'habitatge i la professió (substituïnt les dones pels seus marits morts i/o absents).

Lloc d'habitatge	Professió						Totals segons habít.	%
	Pagès	Teixidor de lli	Fuster	Dr. en drets	Soldat	No consta		
Alcover	1						1	2,7
La Granja	2						2	5,4
Mas (Cons.)						1	1	2,7
El Morell	10			1			11	29,7
Pobla Mafum.	1						1	2,7
La Selva	1						1	2,7
Tarragona	1			1			2	5,4
Valls			1				1	2,7
Vilallonga	14	1		1	1		17	45,9
Totals segons professions	30	1	1	3	1	1	37	99,0
%	81,1	2,7	2,7	8,1	2,7	2,7	100,0	

Segons el quadre esmentat, els oficis dels declarants amb terres als Hospitals són els de pagès, teixidor de lli, fuster, doctor en drets i soldat. El primer d'aquests és absolutament majoritari: 30 dels 37 declarants, és a dir el 81%, són pagesos; certa importància, però a molta distància dels primers, assoleixen els doctors, que arriben al 8%; en darrer lloc, amb un representant de cada professió, trobem el teixidor de lli, el fuster i el soldat. Per fi, hi ha un declarant la professió del qual ens és desconeguda, per bé que al donar-li el títol de «magnífich» se'l podria incloure entre els doctors; hem preferit, però, davant la inconcreció, deixar-lo separat.

Així, doncs, les quatre quintes parts dels emfiteutes són persones directa i «normalment» relacionades amb la terra; per contra, l'altra quinta part restant n'inclou algunes l'ofici de les quals no es relaciona de cap manera amb el treball de la terra. Aquest és un element a retenir per tal d'introduir-lo altra volta més endavant.

2. Estructura de la terra.

Parcel·les declarades

Els confessants declaren un total de 63 peces de terra,¹¹ les quals, en funció del lloc d'habitatge dels emfiteutes, es reparteixen de la manera que mostra el quadre núm.2. Igual que passava a l'1.B., tornem a advertir que hi ha uns valors molt superiors a la resta: els declarants del Morell i Vilallonga tenen, respectivament, 20 i 23 parcel·les, és a dir, globalment, més de les dues terceres parts del total de finques declarades; recordem, però, que els emfiteutes d'aquestes dues localitats representaven el 75%

Quadre núm. 2

Nombre de parcel·les declarades segons el lloc d'habitatge dels emfiteutes

	Parcel·les		Emfit.	Parc./Emfit.
	Nombre	%		
Alcover	4	6,3	1	4
La Granja	2	3,2	2	1
Mas (Constantí)	1	1,6	1	1
El Morell	20	31,7	11	1,8
Pobla de Mafumet	1	1,6	1	1
La Selva	1	1,6	1	1
Tarragona	10	15,9	2	5
Valls	1	1,6	1	1
Vilallonga	23	36,5	17	1,4
Totals	63	100,0	37	1,7

11. Com és lògic, aquesta dada l'hem tret directament de les confessions del capbreu, però algunes afirmacions del document permeten veure certes «sorts» com a antigues integrants d'una única finca: és el cas de les declaracions núms. 3 i 5 de l'apèndix (assenyalades amb la lletra *a*); 10 i 13 (lletra *b*); 14, 18 i 19 (lletra *c*); etc. Encara que no es doni cap raó, pensem que és el procés mort-herència el principal provocador d'aquestes particions: el declarant núm.3 i la muller del núm.5 són germans (*a*); igual succeeix amb la muller del 10 i el núm.13 (*b*); també són germanes les tres dones -«propietàries»- dels declarants núms. 14, 18, i 19 (*c*), com també el declarant núm. 17 i la muller del 21 (*d*); per la seva banda, la partició assenyalada amb la lletra *e* (declarants núms. 26 i 34) sembla provenir de compra; en darrer lloc, desconeixem totalment la raó de les particions assenyalades amb les lletres *fig*. Una característica de les finques dividides és que paguen el seu cens corresponent «en descarrech» del cens global que havia d'entregar l'antiga finca; en virtut d'això hem pogut averiguar que manca la declaració de dues «sorts»: una integrant del conjunt assenyalat amb la lletra *b*, a nom de Frances Arnau i Anna Gavalrà, obligada a pagar 3 sous 3 diners, i una altra integrant del conjunt *g*, a nom del Rv. Miquel Canals, que deuria pagar 19 sous. No tenim cap explicació per a aquestes mancances. Un cas contrari al de les particions de finques seria el d'aquelles finques «actuals» integrades abans per diverses «sorts»: en aquesta situació es troben els declarants núms. 6, 28 i 30 (se'n fa referència a la columna d'observacions de l'apèndix). Malgrat tot, hem preferit treballar amb el nombre de 63 parcel·les, tal com consta al text, perquè representa el repartiment existent en el moment d'elaboració del capbreu.

Un altre element que cal destacar d'aquest quadre és la forta proporció del nombre de parcel·les -la sisena part del total- tingudes per diversos emfiteutes de la ciutat de Tarragona, sense correlació amb la seva poca importància numèrica -el 5,4% d'emfiteutes detenta el 16% de les parcel·les-, la qual cosa ens posa de manifest un factor que fins ara no havia aparegut: la relació nombre de parcel·les/emfiteuta és, per al cas de Tarragona, molt elevada, més, al menys, que per a qualsevol dels altres llocs. Això pot advertir-se fàcilment a la darrera columna del quadre, on hem traslladat la relació esmentada. Sobre una mitja d'1,7 parcel·les/emfiteuta, només Alcover i Tarragona la sobrepassen de manera destacable, amb 4 i 5 parc/emf., respectivament;¹² el Morell i Vilallonga oscil·len una mica (cap amunt, el primer -1,8-, i cap a baix, el segon -1,4-) i els demés llocs resten molt per sota, assolint una mitja d'1 parc/emf. tan solament.¹³

Quadre núm. 3

Nombre de parcel·les declarades segons la professió dels emfiteutes

	Parcel·les		Emfit.	Parc./Enfit.
	Nombre	%		
Pagès	42	66,6	30	1,4
Teixidor de lli	1	1,6	1	1
Fuster	1	1,6	1	1
Dr. drets	17	27,0	3	5,6
Soldat	1	1,6	1	1
No consta	1	1,6	1	1
Totals	63	100,0	37	1,7

El repartiment de les parcel·les segons la professió del declarant queda reflectit en el quadre núm.3. Sobre el total de 63 parcel·les, 42 -el 66,6%- pertanyen a pagesos, i 17 -el 27,0 %-, als doctors en dret, que són els grups més destacables; la resta de professions es reparteixen les altres quatre parcel·les, a raó d'una per a cada ofici.

Si comparem aquestes dades amb els percentatges assolits per cada grup -respecte al total dels declarants-, veurem que els pagesos, 81% del total, només tenen el 66,6 % de les parcel·les, i que una cosa semblant succeeix a la resta dels grups professionals, és a dir, que la seva proporció és sempre superior a la proporció de parcel·les que detenen. Únicament

12. Ens hem detingut especialment en el cas de Tarragona perquè aquest té una superior importància qualitativa, tal com després podrem veure

13. L'homogenització de les dades facilita l'anàlisi comparativa, però també amaga, si més no, grans desnivells. Tarragona n'és un dels casos: les 5 parcel·les/emfiteutà surten de dividir les 10 parcel·les detentades entre els 2 emfiteutes d'aquella ciutat; ara bé, un dels dos ja en té 9 i, per tant, a l'altre només li'n quedarà una

es diferencien els doctors en drets que, si bé representen tan sols el 8 % dels emfiteutes, posseeixen el 27 % de les parcel·les. La disponibilitat de finques d'aquest grup serà, doncs, molt superior a la normal del lloc.

Aixó mateix és el que es fa palés a la darrera columna del quadre -parc/emfit.-, on podem advertir que tots els grups professionals queden per sota de la mitja, ecxcepte el ja esmentat dels doctors en dret, que assoleix les 5,6 parc/emfit.

Superfície de les parcel·les

El total de jornals declarats assoleix la xifra de 146 3/4, repartits entre les 63 parcel·les suara esmentades, amb superfícies unitàries que van des d'un quart fins als 11 jornals,¹⁴ tal com mostra el quadre núm. 4.A.

Quadre núm. 4.A.

Nombre de parcel·les segons la superfície unitària

<i>Superf. unitària (jornals)</i>	<i>Parcel·les</i>		<i>Superfície</i>	
	<i>Nombre</i>	<i>%</i>	<i>Total</i>	<i>%</i>
1/4	1	1,6	1/4	0,2
1/2	1	1,6	1/2	0,3
3/4	5	7,9	3 3/4	2,5
1	18	28,6	18	12,3
1 1/2	5	7,9	7 1/2	5,1
2	10	15,8	20	13,6
2 1/2	2	3,2	5	3,4
2 3/4	1	1,6	2 3/4	1,9
3	6	9,5	18	12,3
3 1/2	2	3,2	7	4,8
4	5	7,9	20	13,6
5	3	4,8	15	10,2
6	3	4,8	18	12,3
11	1	1,6	11	7,5
	63	100,0	146 3/4	100,0

Amb la intenció de simplificar al màxim l'anàlisi, hem partit de la superfície mitja per parcel·la -2,3 jornals- i hem elaborat un altre quadre -el 4.B- on només incluïm dues files -parcel·les de superfície inferior i superior a la mitja esmentada-, mantenint, però, les mateixes columnes que tenia l'anterior, és a dir, nombre i percentatge de parcel·les i total i percentatge de superfície. Així queda palés que els dos terços del nombre de parcel·les, precisament les que

14. La declaració referida a aquesta darrera finca parla «de deu o dotsa jornals poch mes o menos» (f. 10 r.), però hem adoptat el terme mig per facilitar els càlculs

tenen menys de la superfície mitja, només contenen amb la tercera part de la superfície total; per contra, l'altra tercera part de les parcel·les, les de superfície superior a la mitja, tenen els dos terços de l'extensió total declarada: hi ha doncs, una proporció important (2:1) de petites parcel·les.¹⁵

Quadre núm. 4.B.

<i>Superf. unitària (jornals)</i>	<i>Parcel·les</i>		<i>Superfície</i>	
	<i>Nombre</i>	<i>%</i>	<i>Total</i>	<i>%</i>
< 2,3	40	63,5	50	34,1
> 2,3	23	36,5	96 3/4	65,9

Els quadres núms.5 i 6, per la seva banda, són el complement necessari dels 2 i 3 que veïem abans. Aquests reflecteixen la relació entre la superfície declarada i els emfiteutes, segons el lloc d'habitatge i la professió, respectivament.

El quadre núm.5 palesa de nou un element ja destacat altres cops: el Morell -amb el 34,7%- i Vilallonga -amb el 30,8%- es reparteixen la majoria de la superfície total, una mica més de les dues terceres parts. A certa distància, però amb un percentatge encara important, hi trobem Tarragona —el 13,8%— i, una mica més lluny, l'Alcover -el 8,7 %.

Quadre núm. 5

Superfície declarada pels emfiteutes segons el seu lloc d'habitatge

	<i>Superfície</i>		<i>Emfit.</i>	<i>Jornals/Emfit.</i>
	<i>Jornals</i>	<i>%</i>		
Alcover	12 3/4	8,7	1	12 3/4
La Granja	6	4,1	2	3
Mas (Constantí)	2	1,4	1	2
El Morell	51	34,7	11	4,6
Pobla Mafumet	5	3,4	1	5
La Selva	1 1/2	1,0	1	1 1/2
Tarragona	20 1/4	13,8	2	10,1
Valls	3	2,0	1	3
Vilallonga	45 1/4	30,8	17	2,7
Totals	146 3/4	99,9	37	4

15. Aquesta configuració en petites parcel·les és molt similar a la del Morell (J.M. RECASENS, *El senyoriu...*, ob. cit., p. 81. Quadre VII) i encara es mantenia als Hospitals l'any 1878, segons el mateix autor (ob. cit., p. 82, Quadre IX). Per altra banda, la superfície mitja d'aquest lloc (2,33 jornals/parcel·la) no es diferencia massa de la que troba Lluís Navarro per al terme de Vilallonga: 2,25 jornals/parcel·la per a la vinya, 2,36 pel «sembrà» i 2,43 per a l'oliverar (*Un «Llibre de Repartiment» del Real Catastro: Vilallonga, Corregimiento de Tarragona (1726)*), «Quaderns d'Història Tarraconense» II (Tarragona, 1980) pp. 99-128.

El paral·lelisme d'aquestes dades amb les del quadre núm.2 és força accentuat, la qual cosa vol dir que hom podria fer comentaris similars als que es feien allà, pel que respecta ara a la relació emfiteutes (segons el lloc d'habitatge)/superfície declarada. Millor ens sembla, però, relacionar tots tres quadres a la vegada -1.B, 2 i 5-, donat que així podrem observar alguns trets d'interès:

-en primer lloc, els declarants d'Alcover i del Morell augmenten substancialment les seves quotes de participació; el d'Alcover representava el 2,7% dels declarants i detentava el 6,3% de les parcel·les, amb una superfície del 8,7% del total; per la seva banda, els declarants del Morell, que eren el 29,7% i detentaven el 31,7% de les parcel·les, compten amb una superfície del 34,7% del total; l'extensió individual disponible (jornals/emfiteuta) serà, doncs, en ambdós casos, superior a la mitjana;

-el cas de Tarragona mostra lleus diferències amb els suara esmentats: el 5,4% dels declarants tenien el 15,9% de les parcel·les, però la seva superfície només assoleix el 13,8% del total; d'aquí que, tot i mantenint una mitjana superior a la normal, el seu valor hagi disminuït respecte a la proporció parc/emf. que mantenia;

-en darrer lloc, el cas de Vilallonga; els percentatges respectius que assoleixen les dades d'aquest lloc són: 45,9% dels declarants, 36,5% del nombre de parcel·les i 30,8% de la superfície total; els emfiteutes de Vilallonga tindran, per terme mig, menys parcel·les i més petites que la resta dels declarants.

D'altres elements ens apareixen quan efectuem aquesta anàlisi referida als grups professionals; per això caldrà fixar-se ara en els quadres 1.B, 3 i 6.

Quadre núm. 6
Superfície declarada pels emfiteutes segons la seva professió

	<i>Superfície</i>		<i>Emfit.</i>	<i>Jornals/Emfit.</i>
	<i>Jornals</i>	<i>%</i>		
Pagès	90 1/4	61,5	30	3
Teixidor de lli	3/4	0,5	1	3/4
Fuster	3	2,0	1	3
Doctor en drets	47 3/4	32,5	3	15,9
Soldat	3	2,0	1	3
No consta	2	1,4	1	2
Totals	146 3/4	99,9	37	4

Dos grups, de manera especial, requereixen la nostra atenció: els pagesos i els doctors en drets. Els primers abasten per si sols quasi les dues terceres parts de la terra disponible. Dit això, però, cal remarcar que, tot i mantenint una posició majoritària, la quota de superfície que en disposen

no és correlativa amb la proporció de declarants que s'integra en aquest grup; veiem els percentatges: el 81,1% de les persones té el 66,6% de les parcel·les i el 61,5% de la superfície declarada. La disminució és substancial.

Per contra, en línia del que ja vàiem quan comentàvem el quadre núm. 3, el grup dels doctors en drets assoleix xifres radicalment diferents: el 8% dels declarants disposen del 27% del nombre de parcel·les i del 32,5% de la superfície total; és a dir, la seva quota de participació en la superfície és quatre vegades més gran que la que els correspondria si mantinguessin la proporció assolida respecte al nombre d'emfiteutes. Això queda palès a la darrera columna del quadre núm. 6 (jornals/emfiteuta). Obviem els comentaris referits als altres grups professionals, per raó de la seva menor importància numèrica.

Fins ara hem vist l'estructura de la propietat (nombre de parcel·les i superfície) en relació amb l'habitatge i la professió dels emfiteutes. Per complementar-ho, el quadre núm. 7 ens proporciona noves dades sense tenir en compte aquelles dues variables: ara relacionarem les parcel·les i la superfície total, sempre amb els percentatges corresponents.

Quadre núm. 7

Nombre de parcel·les declarades per emfiteuta i freqüència de cada declaració

<i>Parc./ emfit.</i>	<i>Emfiteutes</i>		<i>Parcel·les</i>		<i>Superfície</i>	
	<i>Nombre</i>	<i>%</i>	<i>Nombre</i>	<i>%</i>	<i>Jornals</i>	<i>%</i>
1	30	81,1	30	47,6	54	36,8
2	2	5,4	4	6,3	8	5,4
4	2	5,4	8	12,7	23 3/4	16,2
5	1	2,7	5	7,9	14 1/4	9,7
7	1	2,7	7	11,1	30	20,4
9	1	2,7	9	14,3	16 3/4	11,4
Totals	37	100,0	63	99,9	146 3/4	99,9

Segons el quadre, la situació majoritària és la d'aquells emfiteutes que només tenen una parcel·la, ja que assoleixen el 81% dels declarants, les quatre quintes parts. Molt per sota queden els emfiteutes que en tenen dues i quatre, que suposen l'11% en conjunt, i, en darrer lloc, trobem els que compten amb cinc, set i nou parcel·les per emfiteuta, que només suposen el 8%.

Les altres dues columnes són susceptibles d'una anàlisi similar, però ens interessa molt més la comparació dels respectius percentatges. Així, el 81% d'emfiteutes que tenen únicament una parcel·la, detenen en conjunt el 47,6% del total de parcel·les i el 36,8% de la superfície; per contra, el darrer grup dels esmentats abans - els que tenen cinc, set i nou parcel·les,

tot i ésser només el 8% dels declarants, compta amb la tercera part de les parcel·les i més del 40% de la superfície. La desproporció és evident. Ens trobem, doncs, amb una majoria d'emfiteutes posseïdors d'una sola peça de terra obligats a repartir-se una petita part de l'extensió total del terme, enfront d'un grup minoritari posseïdor d'una gran part de la superfície. Cada un d'aquests darrers té, per terme mig, onze vegades més superfície que els primers.

3. *Conreus.*

Les dades del capbreu referides als conreus existents en el terme integren el quadre núm.8. Com a primera provisió, hem diferenciat les terres regades d'aquelles la qualitat de les quals desconeixem; per a cada un d'aquests grups separem els diversos conreus i per a cada conreu fem constar el nombre de parcel·les i la superfície dedicada. Ho completem amb totals i percentatges.¹⁶

Quadre núm. 8

Tipus de conreus, nombre de parcel·les i superfície dedicada

	<i>Conreu</i>	<i>Parcel·les</i>		<i>Superfície</i>	
		<i>Nombre</i>	<i>% s/C</i>	<i>Jornals</i>	<i>% s/C</i>
Regadiu	Ter. campa	38	60,3	100 1/2	68,5
	No consta	21	33,3	42 3/4	29,1
	Total (A)	59	93,6	143 1/4	97,6
No consta qualitat	Oliveres	1	1,6	1	0,7
	No consta	3	4,7	2 1/2	1,7
	Total (B)	4	6,3	3 1/2	2,4
Total (C = A + B)		63	99,9	146 3/4	100,0

A partir de les dades recollides podem observar que el regadiu ocupa el 93,6% de les parcel·les i el 97,6 % de la superfície declarada; és doncs, sense discussió, la qualitat majoritària. De forma complementària, les terres de les quals desconeixem la qualitat ocupen tan sols el 6,3% del nombre de parcel·les i el 2,4% de la seva extensió.

El fet que el capbreu no concreti la qualitat de les terres d'aquest grup

16. Les dades resultants no les hem relacionat ni amb els llocs d'habitatge dels emfiteutes ni amb els grups professionals, degut a la pròpia estructura dels conreus: si el regadiu és absolutament majoritari, com veurem després, tots els pobles i tots els grups en disposaran de terres d'aquesta qualitat en una proporció poc diferent a la quota de superfície que apareixia en els quadres núms. 5 i 6, respectivament.

ens obre una doble possibilitat: poden ésser de secà, amb poca importància respecte a la resta, i poden ésser també de regadiu, havent-se oblidat d'escriure-ho. Un cop analitzades les confessions concretes ens inclinem, al menys pel que fa a tres de les parcel·les, per la segona de les possibilitats, degut a què limiten bé amb el riu Francolí, bé amb la "sèquia del mig", bé amb la de "vilar de baro". És evident que aquest fet no implica automàticament l'existència del regadiu, però hem d'acceptar que, com a mínim, n'augmenta les possibilitats. De totes passades, la superfície regada és tan majoritària que hem cregut innecessari introduir aquest fet com a variable en els quadres que analitzaven l'estructura de la terra: hauria complicat la presentació de les dades, si més no, però no hauria afavorit l'anàlisi ni enriquit els resultats.

El conreu majoritari és el cerealista: la terra campa, tota en regadiu, ocupa el 60,3% de les parcel·les i més dels dos terços de la superfície total; hi ha una altra finca dedicada al conreu d'oliveres, que suposa només el 0,7 % de l'extensió declarada. La resta, el 30,8% de la superfície, no coneixem a què la dedicaven.

4. Mobilitat de la terra.

El darrer capbreu s'havia fet l'any 1666-7; d'això en feia 24-25 anys. Durant aquest període moltes parcel·les havien canviat de mans: a vegades per causes naturals -morts, matrimonis, donacions¹⁷-, d'altres pel tràfic mercantil- compra o permuta-.

L'anàlisi de la mobilitat de la terra és un índex, si més no, del dinamisme d'un assentament humà. Dinamisme demogràfic, renovació de persones, a partir de les herències i capítols matrimonials; dinamisme econòmic, a partir de les compres i permutes. No és, però, un índex definitiu, al menys pel que respecta al segon dels termes, ja que no importa tant si es compra molta o poca terra, sinó l'objectiu a què es dediquen, el que la fa amb la terra objecte del tràfic. Ara bé, com que no sempre podem disposar de totes les dades que ens agradaria, estem obligats a conformar-nos amb les que tenim en els documents, i, amb aquesta òptica, la mobilitat de la terra és, al nostre entendre, un índex important del grau de dinamisme socio-econòmic. El cas dels Hospitals n'és una mostra.

La informació aportada pel capbreu l'hem sintetitzat en els quadres nús. 9 i 10. El primer relaciona el nombre de variacions sofertes per parcel·la amb el nombre de parcel·les afectades; el segon introdueix ja els tipus concrets de variacions que s'han produït.

17. Incluem les donacions entre les causes naturals tot i ser conscients que molts cops amaguen dificultats de tipus econòmic: una de les parcel·les esmentades en el present capbreu, per exemple (veure confessió núm.11), l'entregà un germà a la seva germana a canvi del llegat de 100 lliures que li havia fet son pare.

Segons això, només 7 de les parcel·les -l'11,1%- han romàs en les mateixes mans, és a dir, han estat capbrevades el 1691 pels emfiteutes que ho havien fet el 1666; la resta -el 89%- han sofert alguna variació. Si volem concretar les xifres, direm que la gran majoria -el 68,3%- n'ha tingut una, el 17,5% n'ha tingut dues i, per fi, una petita part -el 3,1%- n'ha tingut fins a tres variacions en aquests 25 anys.

Quadre núm. 9
Nombre de variacions sofertes per parcel·la i parcel·les afectades

Nombre de variacions sofertes	Parcel·les afectades		
	Nombre	%	
0	7	11,1	sense variació
1	43	68,3	amb variació
2	11	17,5	
3	2	3,1	
Totals	63	100,0	

Ara bé, el quadre núm. 10 ens indica que la majoria de canvis de mans que s'ha produït ho han estat per causes que hem qualificat de naturals: el 59% es deuen a herències, el 7% a capitols matrimonials i el 4,2% a donacions entre familiars, de tal forma que, en conjunt, sumen el 70,3% del total de les variacions hagudes.¹⁸

No hem de despreciar, però, el 30% restant. Bé que minoritari, aquest percentatge indica una forta vitalitat econòmica, sobretot si tenim en compte el tipus de societat i d'assentament a què dediquem la nostra anàlisi. Dins de les societats agràries, l'existència d'aquest factor és un indicatiu clar del valor de canvi que ha pres la terra i, sobretot, de diferenciació social interna, si les compres són efectuades per elements del mateix nucli, o externa, si les fan elements foranis; aquest darrer cas admet, endemés, noves possibilitats de treball segons quins siguin els elements que participin en el tràfic.

18. No comentarem les implicacions demogràfiques d'aquestes dades, especialment els percentatges de variacions a causa de les herències, perquè no és aquest l'objectiu que ens havíem proposat

Quadre núm. 10
 Causa dels canvis del domini útil

<i>Causa</i>	<i>Nombre variacions</i>	<i>%</i>		
Herència	42 (a)	59,1	70,3	Naturals
Cap. matrimonials	5	7,0		
Donacions	3	4,2		
Compra	20	28,2	29,6	Tràfic mercant.
Permuta	1	1,4		
Totals	71	99,9		

- (a) Inclou la declaració del marmessor d'una vídua de la Pobra de Mafumet (sacerdot) i la finca obtinguda el 1693 (però capbrevada el 1697; veure declaració núm. 38 de l'apèndix) mitjançant una sentència de la Reial Audiència, perquè la possessió anterior es devia a una herència.

Tot i les afirmacions vessades -o precisament per elles-, cal aprofundir més en la informació disponible per completar l'anàlisi encetada.

Hem dit que el 30% de les variacions del domini útil han estat degudes al tràfic mercantil, i podem repetir que és un percentatge força elevat; en xifres absolutes, són 21 les variacions d'aquest tipus -20 compres i 1 permuta-, que afectaren a 16 finques, és a dir, la quarta part del total de parcel·les -el 25,4%-, proporció que és també, molt important.

A la taula núm.1 hem sintetitzat les dades que coneixem d'aquestes compres -persones que hi intervenen, professions i llocs d'habitatge respectius i any en què s'efectua l'operació-, la qual cosa ens permetrà d'anar una mica més lluny.

En primer lloc, els compradors. Sobre el total de 20 compres, 11 són fetes per pagesos; la seva participació en el tràfic mercantil és, doncs, important, per bé que no exagerada, proporcionalment parlant, donat que constitueixen el grup absolutament majoritari de la població. Un d'ells se'n desprèn de les dues parcel·les adquirides nou dies després d'haver-ho fet,¹⁹ i un altre torna a vendre poc temps més tard les dues que ell havia comprat;²⁰ fossin quines fossin les raons per actuar així, el cert és que la participació pagesa queda minvada -sempre que entenguem les compres

19. Josep Recasens, pagès de Bellavista, les compra el 15 d'abril de 1676 i les ven a Josep Llorens el 24 dels mateixos mes i any; aquesta actuació fa pensar que el primer hi intervé en nom del segon

20. Bernat Calbó, pagès del Morell, es queda el 1676 dues parcel·les d'en Joan March, pagès de la Pobra de Mafumet; dos anys més tard li'n ven una a Josep Llorens i el 1690 li'n ven l'altra a Joan Mestre

Taula I. Dades sobre les compres del domini útil de les parcel·les al terme dels Hospitals (1666-1691)

<i>Comprador</i>			<i>Any</i>	<i>Venedor</i>		
<i>Nom</i>	<i>Profes.</i>	<i>Lloc</i>	<i>compra</i>	<i>Nom</i>	<i>Profes.</i>	<i>Lloc</i>
Pare d'Isidre Reig	Sastre	Vilallonga	1670	Martí Pasqual	Pagès	Reus
Bernat Calbó (a)	Pagès	Morell	1676	Joan March	Pagès	Pobla Maf.
Josep Recasens (dues parcel·les) (b)	Pagès	Bellavista	15/4 1676	Cort del Morell	—	—
Josep Llorens (dues parcel·les) (b)	Dr. drets	Tarragona	24/4 1676	Josep Recasens	Pagès	Bellavista
Bernat Calbó (c)	Pagès	Morell	1676	Joan March	Pagès	Pobla Maf.
Joan Virgili	Pagès	La Granja	1678	Joan Domingo	Paraire	Valls
Josep Llorens (c)	Dr. drets	Tarragona	1678	Bernat Calbó	Pagès	Morell
Pere Ribalt (dues parcel·les)	Pagès	Vilallonga	1682	Gaspar Sabater	Pagès	Vilallonga
Josep Llorens	Dr. drets	Tarragona	1683	Francesc Aguader	Pagès	Vilallonga
Josep Llorens	Dr. drets	Tarragona	1683	Martí Pasqual	Pagès	Reus
Josep Llorens	Dr. drets	Tarragona	1683	Martí Pasqual	Pagès	Reus
Joan Plana	Pagès	Vilallonga	1685	Cort dels Hosp.	—	—
Joan Plana	Pagès	Vilallonga	1685	Cort dels Hosp.	—	—
Josep Llorens	Dr. drets	Tarragona	1687	Vda. Martí Pasqual	—	Reus
Josep Llorens	Dr. drets	Tarragona	1687	Vda. Joan Albinyana	—	Vilallonga
Joan B. Baldrich	Pagès	Puigdalfí	1689	Francesc Aguader	Pagès	Vilallonga
Joan Mestre (a)	Pagès	Morell	1690	Bernat Calbó	Pagès	Morell

Nota: Les lletres entre parèntesis (a, b, c) signifiquen que les operacions assenyalades amb la mateixa lletra han tingut com a objecte les mateixes parcel·les.

de terra com els graons d'un possible enfortiment patrimonial (i a la inversa, si es tracta de vendes)-, per bé que encara sigui important.²¹

Només un dels compradors té un ofici artesanal: el pare d'Isidre Reig, sastre de Vilallonga, comprà una peça de terra el 1670, que després heretà son fill, pagès, declarant del present capbreu. Tampoc coneixem les raons que el portaren a comprar la parcel·la -donar sortida a un fill no primogènit?-, però aquest fet ens indica que no és fàcil trobar al camp artesans "purs", exclusivament dedicats al seu ofici,²² sinó més aviat treballadors artesanals que complementen els seus guanys amb els productes de la terra, o a l'inrevés.

Per fi, l'altre dels compradors, sens dubte el més important, és el "doctor en quiscun dret" i ciutadà de Tarragona. Apareix per primer cop el 1676 i a tot el llarg dels onze anys següents - fins al 1687- participa en les vuit compres que ens mancaven per comentar. El quadre núm.11 sintetitza aquest procés, al costat del total de compres efectuades cada un dels diversos anys del període que tractem. Pel que respecta als Hospitals, marc territorial en què treballem, el Mg. Josep Llorens parteix de zero i, en el decurs d'aquests anys, arriba a convertir-se en el primer emfiteuta pel nombre de parcel·les -nou, si afegim una permuta del 1688 a les vuit compres suara esmentades- i el segon per la superfície posseïda- 16 3/4 jornals.²³ Un moment ideal, doncs- especialment entre 1676 i 1687-, segons el seu entendre, per iniciar -o enfortir, si ja en tenia a d'altres llocs- un patrimoni territorial d'importància meridiana.²⁴ Si poguéssim confirmar aquest cas amb comportaments similars d'altres persones i llocs, hauríem de concloure que el període és vist per certes capes socials, en principi no relacionades amb l'agricultura, com un moment propici per apropar-se al camp i invertir-hi.²⁵ Malauradament, el que no podem conèixer a

21. Del primer esmentat, Josep Recasens, ja avançàvem en n. 19 que podia haver fet la compra en nom del següent comprador, donat el poc lapse de temps que hi ha entre ambdues operacions. Respecte al segon no podem avançar cap hipòtesi digna de crèdit; procés truncat de formació del patrimoni?: no és massa probable si pensem que era un dels terratinents més importants del Morell (vegi's J.M. RECASENS, *El senyoriu...*, op. cit., pp. 132-3); especulació?: tampoc podem afirmar-ho en no conèixer preus ni altres circumstàncies; problemes familiars?...

22. Recordem el teixidor de lli i el fuster que també capbreven terres el 1691, i pensem en el paraire de Valls que hi ha com a venedor d'una finca el 1678

23. Només el supera el Mg. Salvador Baldrich, també doctor en drets, del Morell, les set parcel·les del qual, adquirides per herència, apleguen una superfície de 30 jornals; vegeu declaració núm. 33 de l'apèndix

24. Aquest patrimoni territorial és el que explica en gran part les xifres que assoleixen els emfiteutes de Tarragona i els doctors en drets, dins dels quadres respectius que veïem abans

25. No hem volgut assimilar aquest cas al del Mg. Salvador Baldrich, esmentat en una nota anterior, perquè aquest darrer ja es troba amb el patrimoni fet (sempre ens referim al terme dels Hospitals), que hereta del seu pare, pagès, també del Morell; això no vol dir que, a la vegada, no sigui allionador el manteniment de la propietat agrària per part d'un doctor en drets, però no té les mateixes implicacions que en el cas de nova penetració suara comentat. Per altra banda, ateses les afirmacions de J.M. Recasens, segons el qual durant «la segona meitat del segle XVIII gairebé totes les compra-vendes de terres registrades en ma-

partir d'aquesta documentació és si la penetració fou activa o passiva, és a dir, si es limità a comprar la terra i fer-la conrear, treient-ne les rendes corresponents, o si la introducció d'aquest nou personatge implicà canvis en l'explotació i en els conreus. Una monografia sobre aquesta família, que aprofundís en el seu patrimoni i en el comportament polític, econòmic i social dels seus membres, podria aportar-nos algunes dades d'interès.

Quadre núm. 11

Compres anuals del domini útil de les parcel·les efectuades en el terme del Hospitals i compres efectuades pel Dr. Josep Llorens, de Tarragona (1670-1690)

<i>Any</i>	<i>Nombre total de compres</i>	<i>Compres del Dr. Josep Llorens</i>
1670	1	—
1676	6	2
1678	2	1
1682	2	—
1683	3	3
1685	2	—
1687	2	2
1689	1	—
1690	1	—
Totals	20	8

5. *El domini senyorial.*

El terme dels Hospitals pertanyia a la comanda de Celma i Vallmoll de l'Orde de Sant Joan de Jerusalem. La mateixa Orde en tenia la jurisdicció, al menys la civil, tant al XVII com encara a mitjan segle XVIII, segons el que diu Miret i Sans,²⁶ que s'exercia a la cort dels Hospitals,²⁷ encara que no hem aconseguit de saber amb certesa qui era el batlle ni, per tant, qui el nomenava o a qui representava.²⁸

nuals notarials són subscrietes per membres de les famílies Baldrich i Calvó» (*El senyoriu...*, *op. cit.*, p. 131), també és possible que aquest Mg. Salvador Baldrich comprés terres en d'altres termes, cosa que la nostra font documental no ens permet d'averiguar, comportament que l'aproparia al del Mg. Josep Llorens, suggeridor dels comentaris anteriors

26. *Les cases de templers i hospitalers a Catalunya*, Barcelona, 1910, pp. 477 i 494, respectivament

27. Vegeu declaració núm.6, on Joan Plana compra dues parcel·les procedents de l'execució dels béns de Joan Naves i Joan Fortuny, pagesos de Vilallonga, a la cort dels Hospitals

28. Hem estat temptats d'afirmar que el batlle era Joan Plana per diversos indicis: apareix com a testimoni de dues declaracions, les núms. 4 i 5, que el mencionen com a batlle, i, a més a més, no intervé directament en la compra de les parcel·les executades per la cort del

La relació creada en torn a la terra és de tipus emfitèutic “típic”, segons el qual el comanador es reservava el domini directe de les parcel·les mentre que n’entregava l’útil als emfiteutes. Aquest vassallatge territorial té diverses manifestacions concretes, segons el que hom ha pogut treure del present document:

-totes les terres són tingudes pels emfiteutes “a ters firma fadiga de trenta dies empara y a tot altre ple dret directe domini y alodial senyoria de dita comanda”;²⁹

-cada confessant ha de prometre que no reconeixerà ni proclamarà “altra senyor directe i alodial” en la peça de terra corresponent, “y així ho firman y juran”;

-per fi, cada declarant és obligat a pagar el cens respectiu, com a signe d’existència i acceptació de la senyoria exercida pel comanador.

Censos

Els diversos emfiteutes capbrevants satisfan un total de 43 lliures 2 sous i 4 diners, pagats, sempre, “la mitat lo dia de Carnestoltes y la altra restant mitat en lo dia y festa de Sant Pere y Sant Feliu”.

Quadre núm. 12

Censos satisfets en el lloc dels Hospitals segons el lloc d’habitatge dels emfiteutes

Lloc d’habitatge	Nombre d’emfit.	Censos (diners)	%	Diners/emfit.
Alcover	1	780	7,5	780
La Granja	2	396	3,8	198
Mas (Constantí)	1	96	0,9	96
El Morell	11	3.418	33,0	311
Pobla de Mafumet	1	300	2,9	300
La Selva	1	144	1,4	144
Tarragona	2	1.506	14,6	753
Valls	1	144	1,4	144
Vilallonga	17	3.564	34,4	210
Totals	37	10.348	99,9	280

lloc als pagesos esmentats en la nota anterior, sinó que ho fa per persona interposta. Aquests indicis favorables, que semblen eloqüents, queden limitats perquè una de les declaracions esmentades, la núm. 5, només el menciona com a batlle, sense més precisions, i l’altra, la núm. 4, diu que és «ad presens bajulus ville de Vilallonga», afirmació que pot tenir dos sentits; per fi, la seva pròpia declaració, la núm.6, no diu res en absolut. Donat això, hem preferit no concretar-ho

29. Pot veure’s qualsevol de les declaracions per confirmar-ho; els documents de les terres comprades duen la «firma» «per raho de senyoria», segons el que diu el notari del present capbreu

El repartiment d'aquests censos entre els diversos declarants, segons llurs llocs d'habitatge i llurs professions, queda sintetitzat en els quadres núms. 12 i 13, respectivament;³⁰ ambdós quadres contenen també columnes referides al cens satisfet per emfiteuta.

Segons el quadre núm.12, Vilallonga i el Morell paguen cadascuna la tercera part dels censos totals- 34,4 i 33,0%, respectivament-, Tarragona entrega el 14,6%, Alcover dona el 7,5% i la resta es reparteix, en petites quantitats, entre la Granja, Mas, La Pobla de Mafumet, la Selva i Valls. El pagament individual (cens/emfiteuta) experimenta fortes oscil·lacions al voltant de la mitja aritmètica calculada -280 sous/emfit.-, com pot comprovar-se a la darrera columna del quadre, cosa lògica, per altra part, si pensem que són diferents el nombre de parcel·les i la superfície posseïda pels emfiteutes.

Segons el quadre núm.13, el 65,2% dels censos són pagats pels pagesos, el 30,1% pels doctors en drets i la resta, també en petites quantitats, queda repartida entre el teixidor de lli -0,5%-, el fuster -1,4%-, el soldat -1,8%-, i el de professió desconeguda -0,9%. Igual que passava en el quadre anterior, el cens per emfiteuta va dels 48 sous que paga el teixidor de lli als 1.040 sous que satisfà, per terme mig, un doctor en drets. Donat que hom pot considerar tota aquesta terra d'una qualitat molt similar, les raons d'aquestes oscil·lacions individuals haurien de trobar-se, com dèiem abans, en el nombre de parcel·les i en les diferències de superfície, juntament, potser, amb d'altres variables que no coneixem.³¹

Quadre núm. 13

Censos satisfets en el lloc dels Hospitals segons la professió dels emfiteutes

<i>Professió</i>	<i>Nombre d'emfit.</i>	<i>Censos (diners)</i>	<i>%</i>	<i>Diners/emfiteuta</i>
Pagès	30	6.752	65,2	225
Teixidor de lli	1	48	0,5	48
Fuster	1	144	1,4	144
Doctor en drets	3	3.119	30,1	1.040
Soldat	1	189	1,8	189
No consta	1	96	0,9	96
Totals	37	10.348	99,9	280

Aquests dos quadres segueixen, doncs, els trets que ja vàiem en els 2, 3, 5 i 6, la qual cosa ens estalvia de fer comentaris concrets i farragossos

30. Hem desistit d'incloure un quadre, ja elaborat, que relacionava els censos amb la superfície de les parcel·les, perquè no trobàrem cap «lei» generalitzable de comportament, al menys sense conèixer altres variables, com pot ésser la data d'entrega de les finques

31. Vegi's la nota anterior

comparant els diversos percentatges. Destacar, tot i això, que els pagesos entreguen un percentatge de cens molt similar al de parcel·les declarades, però superior al de la superfície que en disposen; per contra, el grup de doctors en paguen un de lleugerament inferior -dos punts i mig per sota- al corresponent de la superfície posseïda. Donat que aquest grup inclou al Mag. Josep Llorens, màxim comprador de terres durant aquest període, podríem pensar si el fet que la parcel·la estigués subjecta a un o altre pagament no l'influï en el moment de decidir l'operació mercantil. Aquesta idea, però, no ha trobat correspondència directa amb la realitat -al menys, la que és al nostre abast-, perquè una comprovació concreta de la superfície declarada per aquest senyor i dels censos satisfets, ens ha mostrat que pagava 72 diners/jornal per terme mig, quantitat molt propera i lleugerament superior a la mitja general, que és de 71 diners/jornal.

La confessió de cada declarant inclou també un breu paràgraf en què el comanador, a través del seu representant, li'n fa "títol de laudacio aprobacio rattificacio confirmacio nova stabilicio y carta precaria", com si volgués omplonar, completar i donar així tot el contingut a l'adquisició de la parcel·la que l'emfiteuta confessa i, inclús, manifestar de nou que si el domini directe l'exerceix el comanador, no pot haver cap possessió veritable, ni tant sols del domini útil, sense que ell hagi dit alguna cosa. De qualsevol manera, aquestes frases serveixen per a confirmar la disponibilitat útil de la parcel·la per part dels emfiteutes.

En darrer lloc, per bé que no ho digui el capbreu, els emfiteutes del Hospitals havien de pagar delme de les seves collites, el beneficiari del qual era l'església de Tarragona. En concret, segons dades referides al segle XVIII, entregaven els 2/19 dels béns i de la llana, l'1/15 de l'oli i el cànem i la dècima part del vi, cereals, i altres fruits.³²

Anteriorment, a l'apartat de conreus, hem vist que en els Hospitals només es conreuava cereals i oliveres, però quedava un 30% de la superfície sense que en coneguèssim la dedicació. En virtut d'aquests cànons delmers sembla ser que el 1783 s'hi feia també vi, cànem i altres fruits. Si aquests "altres fruits" fossin productes d'horta no és exagerat de pensar que a finals del segle XVII ja es conreuaven -cada parcel·la podia dedicar-ne un petit troç de la seva superfície-, però el percentatge de terra amb dedicació desconeguda és tan gran que no gosem fer afirmacions respecte a l'evolució de la resta de conreus.

III. Consideracions finals.

Les dades aportades pel capbreu analitzat ens mostren un terme de regadiu, amb conreus de cereals i oliveres, i palesen una agricultura es-

32. A.C.T., Libro de resoluciones de la Junta de Excusado y repartos, según la concordia con S. Mag., celebrada en 1.º de Enero de 1783, Armari, F., J.M. RECASENS, *El senyoriu...*, ob. cit., p. 94

estructurada majoritàriament en petites parcel·les, pel que fa a llur superfície, i petits emfiteutes, pel que respecta a l'extensió disponible per a cadascun d'ells. Recordem que, malgrat que les mitges aritmètiques fossin d'1,7 parcel·les/emf., 4 jornals/emf. i 2,3 jornals/parcel·la, el 81% dels declarants només disposava d'una parcel·la, ocupant en conjunt un terç de la superfície, i que el 63,5% de les parcel·les, la superfície de les quals era iper sota de la mitja, abastava tan solament el 34% de l'extensió total del lloc.

Aquesta estructura de la terra no té perquè limitar les possibilitats del redreç agrícola produït a Catalunya el segle següent, gràcies als elevats preus que adoptà el vi després de 1714. En tot cas, degut a la manca de terra desocupada, els emfiteutes dels Hospitals es veuran potser obligats a substituir els conreus existents per altres de més productius. Sabem que gairebé un segle més tard, el 1783, s'hi conreava encara cereals i oli, però també vi, cànem i altres fruits, la qual cosa ens fa suposar una evolució dels conreus, tot i que no hem volgut afirmar-ho degut al gran percentatge de superfície amb dedicació desconeguda que hom ha trobat el 1691.

Si a partir dels conreus no hem pogut treure cap conclusió definitiva, l'anàlisi dels canvis de mans del domini útil de les parcel·les ha palesat un cert dinamisme econòmic durant el darrer quart del segle XVII, puig que el 30% de les variacions que hi han hagut ha estat provocat per factors de tipus mercantil. En especial, ens ha semblat molt important que el Mg. Josep Llorens, doctor en drets de Tarragona, hagi comprat des de la darrera capbreuació un total de vuit parcel·les, la qual cosa, junt amb una permuta efectuada, li permeté de constituir-se un bon patrimoni als Hospitals. L'actitud del Dr. Josep Llorens ens indica que certes capes urbanes veieren en aquestes dècades finals del segle XVII un moment ideal per a invertir en el camp; però no només les capes urbanes, perquè diversos pagesos participaren també en aquest tràfic. Serà durant els anys que van de 1676 a 1687, una mica menys de la meitat del període intercapbreus, quan es produiran 17 de les 20 compres totals. No seria pelegrí afirmar, doncs, que ja s'havia encetat un cert redreç econòmic en aquestes contrades, tot i que resta per averiguar d'on sortiren els capitals i molts altres detalls concrets.

Aquest redreç econòmic no es veuria limitat o frenat pel règim senyorial existent als Hospitals, l'estudi del qual era un altre dels nostres objectius. En el terme imperaven unes obligacions vassallàtiques febles, puix que els declarants només suportaven un cens emfiteutic fix, en diners, acompanyat d'altres drets pels casos de venda, que havien de pagar a l'Orde de Sant Joan de Jerusalem, i el delme sobre els fruits, que beneficiava a l'església de Tarragona. En conjunt, doncs, una relació territorial basada en l'emfiteusi de cens dinerari fix i el delme eclesiàstic; altres obligacions vassallàtiques, com la promesa de no escollir un senyor diferent, no tenia expressió monetària. Probablement existí una reserva senyorial de les penes civils, donat que aquest tipus de jurisdicció pertanyia a l'Orde, tot i que el capbreu no en digui res. Però, en general, les característiques que hem vist palesen un règim senyorial que hom pot titllar de lleu, de relativa poca importància.

APENDIX

RESUM DE LES CONFESSIONS PARTICULARS DELS CAPBREU DEL «TERME DELS HOSPITALS» (1691)

<i>N.º</i>	<i>Foli</i>	<i>Data</i>	<i>Nom i cognoms</i>	<i>Professió</i>	<i>Lloc d'habit.</i>	<i>Obj. conf.</i>	<i>Conreu</i>	<i>Qual.</i>	<i>Superf.</i>	<i>Cens</i>	<i>Forma d'adquis.</i>	<i>Observacions</i>
1	4 r	4-9	Hon. Josep Gaspar	pagès	La Granja	Peça terra	—	regad.	2 j.	8 s.	Herència	—
2	5 r	5-9	Rafael Naves	pagès	Vilallonga	Peça terra	Ter. campa	regad.	4 j.	25 s.	Herència	—
3	6 r	5-9	Gaspar Llagostera	teixidor	Vilallonga	Peça terra (a)	—	—	3 c.	4 s.	Her. per meitat	—
4	7 v	5-9	Bernat Torrens	pagès	Vilallonga	Peça terra	—	regad.	4 j.	25 s.	Declarada capbreu anterior	—
						Peça terra	—	regad.	1 j.	10 s.	Idem.	—
5	8 v	5-9	Miquel Joan Gatell	pagès	Vilallonga	Peça terra (a)	—	regad.	3 c.	4 s.	Her. per meitat	Usufructuari de Tecla Gatell i Llagostera
6	10 r	5-9	Joan Plana (dit del Racó)	pagès	Vilallonga	Peça terra	—	regad.	10/12 j.		Herència	Abans eren tres sorts
						Peça terra	—	—	1 j.	75 s.	Herència	—
						Peça terra	oliveres	—	1 j.		Herència	Es diu «lo olivar brut»
						Peça terra	—	—	3 c.	3-6 d.	— compra a la cort (1685);	Execució de Joan Naves, pagès, de Vilallonga
						Peça terra	—	regad.	1,5 j.	3 s.	— caps. matr. anteriors — compra a la cort (1685);	Execució de Josep Fortuny, pagès, de Vilallonga
7	12 v	5-9	Pere Ribalt	pagès	Vilallonga	Peça terra	—	regad.	2 j.	12-3 d.	Compra (1682)	—
						Peça terra	—	regad.	1 j.	6 s.	Compra (1682)	—
8	13 v	5-9	Joan Granell	pagès	Vilallonga	Peça terra	—	regad.	1,5 j.	14-3 d.	Herència	—
9	15 r	5-9	Joan Mestra	pagès	El Morell	Peça terra	—	regad.	3 c.	5-6 d.	— compra (1690) — compra anterior (1676)	—
10	16 r	6-9	Josep Borrell	pagès	El Morell	Peça terra (b)	—	regad.	1 j.	6 s.	Caps. matrim.	Usufructuari de Catarina Borrell i Gavaldà

<i>N.º</i>	<i>Foli</i>	<i>Data</i>	<i>Nom i cognoms</i>	<i>Professió</i>	<i>Lloc d'habit.</i>	<i>Obj. conf.</i>	<i>Conreu</i>	<i>Qual.</i>	<i>Superf.</i>	<i>Cens</i>	<i>Forma d'adquis.</i>	<i>Observacions</i>
11	17 v	6-9	Josep Barbarà	pagès	El Morell	Peça terra	—	regad.	1,5 j.	11-9 d.	— donació — herència anter.	Donada per son germà en pagament del llegat de 100 ls que li feu son pare
12	18 v	6-9	Isidro Reig	pagès	Vilallonga	Peça terra	ter. campa	regad.	2 j.	34-1 d.	— herència — compra anterior (1670)	—
13	19 v	6-9	Pere Gavaldà	pagès	El Morell	Peça terra (b)	—	regad.	3 c.	3-3 d.	Declarada capbreu anterior	
14	20 v	6-9	Josep Virgili	pagès	Vilallonga	Peça terra (c)	—	regad.	1 j.	5 s.	Idem.	Usufructuari de Jerònima Virgili i Ferrer
15	21 v	6-9	Joan Sabater	pagès	Vilallonga	Peça terra	—	regad.	1 j.	6 s.	Herència	—
16	22 v	6-9	Ramon Guivernau	pagès	El Morell	Peça terra	—	regad.	1 j.	3-5 d.	Herència	Confessa Àngela Guivernau, muller, per malaltia
17	23 v	6-9	Josep Paladella	pagès	El Morell	Peça terra (d)	—	regad.	1 j.	6-1 d. malla	Herència	—
18	24 v	6-9	Joan Ciurana	pagès	Vilallonga	Peça terra (c)	—	regad.	1 j.	6 s.	Caps. matrimoni.	Usufructuari de Susanna Ciurana y Ferrer
19	25 v	6-9	Joan Batista Mas	pagès	Vilallonga	Peça terra (c)	ter. campa	regad.	1 j.	6 s.	Caps. matrimoni.	Usufructuari de Magdalena Mas i Ferrer
20	26 v	6-9	Magdalena Guiot i Calbó	—	El Morell	Peça terra	ter. campa	regad.	1 j.	10 s.	Herència	Vda. Jaume Guiot, pagès
21	27 v	6-9	Jaume Domingo	pagès	El Morell	Peça terra (d)	ter. campa	regad.	1 j.	6-1 d. malla	— donació — her. anterior	Usufructuari de Tecla Paladella
22	28 v	7-9	Magdalena Albinyana	—	Vilallonga	Peça terra	ter. campa	regad.	1 j.	9-11 d.	Declarada capbreu anterior	Vda. Joan Albinyana i Aguader, Doctor en drets

<i>N.º</i>	<i>Foli</i>	<i>Data</i>	<i>Nom i cognoms</i>	<i>Professió</i>	<i>Lloc d'habit.</i>	<i>Obj. conf.</i>	<i>Conreu</i>	<i>Qual.</i>	<i>Superf.</i>	<i>Cens</i>	<i>Forma d'adquis.</i>	<i>Observacions</i>
23	29 v	1-10	Joan Virgili	pagès	La Granja	Peça terra	—	regad.	4 j.	25 s.	Compra (1678)	—
24	30 v	2-10	March Brunet	pagès	El Morell	Peça terra	ter. campà	regad.	2 j.	10 s.	Herència	—
25	31 v	2-10	Pere Mestre	pagès	El Raurell	Peça terra	—	regad.	3 j.	12-6 d.	Herència	Aquesta confessió s'invalidarà per sentència de la R. Audiència i serà substituïda per la conf. núm. 38
26	32 v	3-10	Magn. Josep Llorens	Doctor en drets	Tarragona	Peça terra	ter. campà	regad.	2 j.	20 s.	— compra (1676) — compra anterior a la Cort (1676)	—
						Peça terra	ter. campà	regad.	1 j.	15-1 d.	— Idem. — Idem.	—
						Peça terra	ter. campà	regad.	1 c.	—	— compra (1678) — compra anterior (1676)	El cens el paga Joan Mestre dins del 5-6 d., «per tenir-los encarregats sobre la dita pessa de terra...»
						Peça terra (e)	ter. campà	regad.	3 j.	12-6 d.	— compra (1683) — her. anterior	—
						Peça terra	ter. campà	regad.	3,5 j.	19-8 d.	Compra (1683)	—
						Peça terra	ter. campà	regad.	1 j.	5 s.	Compra (1683)	—
						Peça terra	ter. campà	regad.	3 j.	8-4 d.	Compra (1683)	—
						Peça terra	ter. campà	regad.	1,5 j.	9-11 d.	— compra (1687) — here. anterior	—
						Peça terra	ter. campà	regad.	1,5 j.	10 s.	Permuta (1688)	—
						27	38 r	3-10	Jeroni Gil	pagès	Tarragona	Peça terra

<i>N.º</i>	<i>Foli</i>	<i>Data</i>	<i>Nom i cognoms</i>	<i>Professió</i>	<i>Lloc d'habit.</i>	<i>Obj. conf.</i>	<i>Conreu</i>	<i>Qual.</i>	<i>Superf.</i>	<i>Cens</i>	<i>Forma d'adquis.</i>	<i>Observacions</i>
28	39 v	4-10	Francesc Baldrich	pagès	El Morell	Peça terra (f)	—	regad.	3 j.	25 s.	Herència	Batlle del Morell; la finca té «amplària» de dues sorts
						Peça terra	ter. campa	regad.	5 j.	25 s.	Herència	—
						Peça terra	ter. campa	regad.	2 j.	13 s.	Herència	—
						Peça terra	ter. campa	regad.	1 j.	10-2 d.	Herència	—
29	41 r	4-10	Sra. Paula Aguader i Folch	—	Vilallonga	Peça terra	ter. campa	regad.	1 j.	7-3 d.	Declarada capbreu anterior	Vda. Francesc Aguader, pagès
30	42 v	5-10	Lluís Baldrich	pagès	Alcover	Peça terra	ter. campa	regad.	6 j.	25 s.	Herència	Era nat a Puigdelí
						Peça terra	ter. campa	regad.	2,5 j.	15 s.	Herència	Són dues sorts juntes
						Peça terra (g)	ter. campa	regad.	2 j.	25 s.	— herència	—
											— comp. ant. (1689)	
											— here. anterior	
						Peça terra (f)	ter. campa	regad.	2 j.	—	— herència	El cens d'aquesta finca és inclòs dins del que paga Fc. Baldrich per la primera de les que confessa
											— donac. anter.	
											— her. anterior	
31	44 v	5-10	Marina Albinyana i Folch	—	Vilallonga	Peça terra	ter. campa	regad.	3 j.	15-9 d.	Herència	Declara pel seu marit, Jeroni Albinyana, soldat
32	45 v	6-10	Rv. Cristòfor Magrinyà	—	Pobla de Maf.	Peça terra	ter. campa	regad.	5 j.	25 s.	—	Marmessor de Maria Llorach i Martí, Vda. de Josep Llorach, pagès
33	46 v	8-10	Dr. Salvador Baldrich i Çaragossa	Doctor en drets	El Morell	Peça terra	ter. campa	regad.	4 j.	20 s.	Herència	És la sort del Noguer
						Peça terra	ter. campa	regad.	6 j.	25 s.	Herència	És la sort de la Corretja
						Peça terra	ter. campa	regad.	4 j.	25 s.	Herència	És la sort de las Coronas

N.º	Foli	Data	Nom i cognoms	Professió	Lloc d'habit.	Obj. conf.	Conreu	Qual.	Superf.	Cens	Forma d'adquis.	Observacions
						Peça terra	ter. campa	regad.	2,5 j.	17 s.	Herència	—
						Peça terra	ter. campa	regad.	5 j.	25 s.	Herència	—
						Peça terra	ter. campa	regad.	6 j.	25 s.	Herència	—
						Peça terra	ter. campa	regad.	2,5 j.	12-6 d.	Herència	—
34	49 r	8-10	Francesc Aguader	pagès	Vilallonga	Peça terra (e)	ter. campa	regad.	2 j.	12-6 d.	Herència	—
35	50 r	8-10	Pau Ferrer	fuster	Valls	Peça terra	ter. campa	regad.	3 j.	12 s.	Herència	Usufructuari de Magdalena Ferrer i Baget
36	50 v	18-10	Magn. Pere de Torrens	—	Mas (Constantí)	Peça terra	ter. campa	regad.	2 j.	8 s.	Herència	—
37	51 v	24-10	Pere Baget	pagès	La Selva	Peça terra	ter. campa	regad.	1,5 j.	12 s.	Declarada capbreu anterior	—
38	52 v	28-8-1697	Pere Ribalta	pagès	Vilallonga	Peça terra	—	regad.	3 j.	12-6 d.	Sentència Reial Audiència (1693)	Aquesta confessió substitueix la núm. 25

NOTA: Les lletres entre parèntesis que hem posat en la columna de l'«Objecte confessat» són per indicar que cada conjunt de peces de terra que duen la mateixa lletra s'integraven anteriorment en una mateixa i única finca (veure també la n. 11 del present treball). En aquest resum de les confessions particulars no hem inclòs els límits de cada parcel·la ni els testimonis de cada confessió degut a que són aspectes no treballats en el text i a que s'hagués complicat excessivament la composició de l'apèndix.

